

Mobilita na konci doby bronzové a počátku doby železné

Thrácko-kimmerijské nálezy pozdní doby bronzové a časné doby železné z jz. Maďarska a S Chorvatska jsou součástí koňských postrojů a ozdob a některé zbraně v pohřbech a depotech a depoty složené výhradně ze zlatých předmětů - tzv. skupina Michalków.

- Převládající interpretační model 19. století: nálezy svědčí o agresivní migraci nebo imigraci, která může být interpretována jako vojenská invaze (Holste, Chochorowski)
- Carola Metzner-Nebelsick argumentuje, že dlouhá životnost východních neboli kimmerijských artefaktů a elementů na západě vyvrací teorii o invazi. Dlouhodobý kontakt JV a V Evropy mezi 9. a 8. stol. př. n. l.
- JV E konkrétně karpatská kotlina (kk.) ideální pro výměnu nebo šíření výrobků a ideologie daleko za ohyb Dunaje až po Švýcarsko
- V 8. stol. př. n. l. měli Kimmerijci přijít do království Urartu a Asýrie. Avšak o migraci na západ od karpatského oblouku nemáme žádné písemné prameny, jenom archeologické nálezy východní provenience.
- V stupni HB (9. – 8. stol. př. n. l.) ukládání koňských postrojů do depotů a hrobů. Typy koňských postrojů jsou odlišné od starších a spíše se podobají artefaktům z V. Lepší pohled na výzdobu odhalil, že importy z V jsou spíš raritou.
- Porovnání uzd a udidel z časné doby halštatské z JV E ukazuje podobnosti se S pontskou stepí a ještě výraznější se S Kavkazskými kontexty. Většina uzd V stylu nalezená v kk. se liší v mnoha detailech, takže jsou považovány spíš za domácí adaptaci.
- Specifické varianty např. černogorovské postranice byly nalezeny v depotech z Karmin 3 a můžou tak doložit kontakty mezi oběma oblastmi přes kk.
- Adaptace nových koňských postrojů ukazuje na seznámení se s inovativními technikami uzdění, s novými typy postranic a dvojdílným udidlem, které nahrazuje tradiční středoevropské jednodílné a současně s novými technikami jízdy.

Skupina Füzesabony-Mezőcsát

- Migrační procesy v 9. a 8. stol. př. n. l. spojujeme se skupinou Füzesabony-Mezőcsát (Msk), jež je charakteristická inhumacemi s milodary v prostředí pozdních PP, které jsou typické žárovými pohřby, tj. kyjatické kultury a kultury Gáva v Transdanubii, v S Chorvatsku, ve V Rakousku a na Moravě. Na V od kk. mají inhumace stabilní tradici, jež byla praktikována v předskýtské kultuře černogorovské (ČerK).
- Komparace ČerK a Msk odhaluje stejnou orientaci v hrobech, podobné rozložení milodarů a absenci velkých pohřebišť, mají ale odlišný výběr typů artefaktů.
- Ikonické bimetalické dýky s perforovanou křížovou rukojetí jsou nejfrekventovanějšími kim. nálezy. I když jsou nejcharakterističtějšími zbraněmi S kavkazské kobanské k., nebyly nalezeny v hrobech ČerK. ani v hrobech Msk. Vyskytují se v časných elitních hal. pohřbech ve V Alpách a v Podunají, vložené do tradičních žárových pohřbů s bohatými milodary, jež jsou v kontrastu se spartánskou výbavou stepních inhumací. Mimo domácího území S Kavkazu se objevují v depotech a samostatných nálezech.
- Artefakty inspirované V ukládány do mužských hrobů elitních bojovníků v 9. – 8. stol. př. n. l. Demonstrují své dálkové kontakty, mobilitu, fascinaci V způsobem jízdy a reprezentují svůj status. Občas se V koňský postroj kombinuje s basarabským stylem keramiky, jež pochází z dolního Podunají, kde se žádné obdobné koňské vybavení nenachází + lokální keramika. Nacházeny také se Z zbraněmi nebo čtyřkolovými vozy.
- Nové i staré rody si vybíraly rozličné atributy postavení a navazovali dálkové vztahy dříve než se ve 2/2 8. stol. př. n. l. zformoval kulturní svět doby halštatské. Do Bavorska a Čech se V prvky dostávali přes kk. s využitím známých obchodních cest podél Dunaje, tudíž je zřejmé, že komunity z Transdanubie a Slavonie udržovali kontakty s kavkazskou oblastí.

Transdanubie a Slavonie jsou jediné oblasti, kde jsou V šperky uloženy v lokálních kremacích a to se dá považovat za fakt, že se místní lidé identifikovali s V způsobem života jako i zdobením těla. maďarské nížiny nabízely kontakty s Msk. a jejím pohyblivým pasteveckým způsobem života.

- Objevení se jezdeckých komunit - doba sucha na S pontské stepi v pozdní DB -> komunity belozerské kultury (BelK) změnili svou hospodářskou strategii na nomádkou.
- Obživa BelK již byla založena na chovu dobytka a ovcí a tento z 1/2 mobilní způsob života může být předpokládán pro předchozí sk. jako jámová kultura začátku 3. tis. př. n. l.
- Reinholdová zmiňuje kontakty kobanské kultury a BelK ve 13. a 12. stol. př. n. l., přičemž ta druhá přijímá vzory sídlišť a ukládání depotů. Jedním z důvodů může být rozšiřování technologie zpracování Fe.
- Metzner-Nebelsicková představila model úpadku na konci DB. Kumulace více faktorů způsobila krizi v 10. – 9. stol. př. n. l.
  1. Přecherpání limitovaných surovinových zdrojů. Následné nedostatky surovinových zdrojů mohly vést k přerušení obchodu.
  2. Změna klimatu, která způsobila povodně, ztráty na životech a na obživě.
  3. Politické a ekonomické prostředí vytvořené formujícími se elitami, které bylo zranitelné vůči venkovním hrozbám. Možné by byly i vzájemné útoky elit, které destabilizovali situaci natolik, že nebyla udržitelná.
  4. Nížinná sídliště mohla být opuštěna kvůli vlhčímu záplavovému klimatu anebo kvůli příležitostným útokům nomádů.

Gáva a další keramické skupiny/kultury

- Území osídlené gávskou kulturou (GK) bylo dle Tibora Kemenczeie opuštěno v předskytském stupni.
- Nížinné sídliště Baks-Temetópart ze stupně HB1 ukazuje, že ještě v 8 stol. př. n. l. za doby existence GK na sídlišti užívány předměty předskytského charakteru.
- Mohlo jít o přebírání ideologie jako například inhumace a výbavy milodary. Msk postrádá zbraně a kovové části koňských postrojů v mužských hrobech, což je výrazný rozdíl s ČerK a kobanskou k. z V. Avšak jenom ženské hroby Msk. obsahují bohatě zdobené kostěné plátky.
- V importech z depotů najdeme kovová zrcátka se středovou smyčkou z Biharugrovského kk. Přítomnost V artefaktů neznamená i přítomnost lidí. Může jít o dar, výměnu, obchod, věno, migraci a mobilitu jednotlivců.
- Novočerkaské uzdy chybí Z od J řeky Bug a koňské postroje se primárně vyskytují v elitních pohřbech a v kk.
- Výrazné podobnosti v basarabském výzdobném stylu (datován do HC) a rané kolkované zboží Gornea-Kalakačské fáze byly srovnány s ornamentální keramikou černoleské k. nalezenou na opevněných sídlištích. Výrobci zřejmě šířili společnou identitu se silným důrazem na chov zvířat.
- V Oltenii a u Železné brány rozšířen inhumační pohřební ritus se striktním rozdělením milodarů do mužských a ženských hrobů, v Transylvánii archeologicky dokazatelné pohřební zvyklosti nejsou, snad návaznost na předcházející GK
- Výšinné opevněné sídliště Teleac, Jud. Alba ukázalo, že se vedle GK se svistou kanelací vyskytovala i kolkovaná keramika Kalakača a časný basarabský styl, které měly nejbližší paralely ve Vojvodině a v Železné bráně. Podobná situace byla zřejmě i na středním Dněstru, kde GK ker. nahradila kolkovaná keramika.
- Změna keramického stylu ≠ změna způsobu života v Transylvánii. Go-Kal kol. ker. na sídlištích v údolí Mureș:
  - I. Vliv migrujících pastevců z jižních oblastí

II. Projev obchodu a výměny zboží skladovaného v keramice

III. Pomalá integrace nové a působivější výzdoby ker.

- Komunity basarabské k. v Transylvánii a na J maďarské nížiny si udržovali kvetoucí obchodní síť, na stří. Dněstr, do východohalštatské kultury, černošské k. v J o. Dněstru a Dněpru a Msk. ve V Maď. a SR.
- „Gáva“ několik podobných regionálních sk., s charakteristickou výzdobou svíslé kanelace s načervenalým vnitřkem nádob a lesknoucím se černým vnějším povrchem, které jsou rozpoznatelné ve 13. stol. př. n. l. GK se rozkládala na obou stranách Karpat, například i v Transylvánii a na stří. Dněstru.

Michalkówská skupina zlatých depotů

Jsou tvořeny dvěma skupinami prvků:

I. Tradiční evropské reprezentační kanonické symboly moci jako náramky a jiné šperky DB.

II. Nové elementy JV a V původu jako balkánské spony a spony se zvířecími motivy a spony se závěsky (appliqués).

- Unikátních prvky spojeny s pohyby Kimmerijců na Blízký V v 8. stol. př. n. l. Mich. depoty postrádají zbraně a koňské postroje, ale obsahují prestižní doplňky oděvů (regalia)
- Mich. depoty se objevují v pohraničních oblastech nomádských kulturních skupin a pozdních skupin PP a časného halštatu v Transdanubii a Transylvánii. Obdobná situace je na stří. Dněstru, kde se setkávala GK se skupinami kolkovanou keramikou. Mich. depoty jsou darem bohům způsobem reflektujícím lokální tradice, ale náležejícím k ideologii nomádských bojovných elit, které byly aktivní mezi Dunajem, S Kavkazem a dále na V.

DNA

- Velký mezinárodní tým provedl výzkum genomu a zjistili, že od lovců a sběračů po Keltů zasáhli Evropu 3 masivní migrace. Za 3 považována invaze stepního lidu JK v časně DB. Ti měli přinést do Evropy domestikaci koně a kola. Jsou odpovědní za 75% genomické DNA v KŠK.
- Tyto testy prokázali invazi před začátkem doby halštatské. Kdo byl za touto invazí?

Literatura

Metzner-Nebelsic, C. 2010: Aspects of mobility and migration in the Eastern Carpathian Basin and adjacent areas in the early Iron Age (10 - 7 centuries BC). In: K. Dziegielewska, M. S. Przybyła, A. Gawlik (eds.), Migration in the Bronze and early Iron Age Europe. Kraków, 121-151.

<http://www.iflscience.com/plants-and-animals/european-invasion-dna-reveals-origins-modern-europeans> (26. 4. 2015)

<http://www.nature.com/nature/journal/vaop/ncurrent/full/nature14317.html> (26. 4. 2015)

Jiráň L. – a kol., 2008: Archeologie Pravěkých Čech svazek 5: Doba Bronzová, Praha, ISBN 978-80-86124-78-0

Sklenář K. – Sklenářová Z. – Slabina M., 2002: Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha, Libri, ISBN 80-7277-115-9

(Dá se použít i sborník 23. bavorských dnů archeologických z roku 2005)